בס"ד, כ"ב כסלו התשפ"ז

ערכין ט"ו – מוציא שם רע ואגדתות על לשון הרע

שאלות:

1. דני שיקר וטען שאשתו לא הייתה בתולה, כמה הוא משלם?

הקנס במוציא שם רע ואגדתות על לשון הרע

המשנה אומרת שבמוציא שם רע יש להקל ולהחמיר: המוציא שם רע על חשובה שבכהונה או על פשוטה שבישראל משלם קנס של מאה סלע, לעומת קנס של חמישים סלע באונס. ומכאן שהאומר בפיו חמור מהעושה מעשה. וכן מצינו שלא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע, שנאמר על חטא לשון הרע של המרגלים "וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים".
הגמרא שואלת מנין שהמוציא שם רע חמור בגלל הדיבור, אולי הוא חמור כי הוא גורם לה מיתה, שנאמר "וְסָקַלוּהָ"! ועונה **שרבא** לומד מהפסוק "כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע" שהוא נענש על השם הרע שהוציא.
הגמרא שואלת, אולי לא נתחתם הגזר במדבר עד שהתמלאה סאתם, כמו **שרב המנונא** אמר שהקדוש ברוך הוא לא נפרע מהאדם עד שתתמלא סאתו, שנאמר "בִּמְלֹאת שְׁפָקוֹ יֵצֶר לוֹ", ועונה **שריש לקיש** לומד מ"וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים", שעל **זה** נתחתם הגזר.
רבי אלעזר בן פרטא אמר בברייתא: בוא וראה כמה גדול כוחו של לשון הרע, שהרי המרגלים הוציאו שם רע על עצים ואבנים של ארץ ישראל, ומי שמוציא שם רע על חברו על אחת כמה וכמה.
הגמרא שואלת אולי נענשו על דברי כפירה, כי **רבי חנינא בר פפא** לומד ממה שאמרו המרגלים "כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ" שהמרגלים התכוונו כביכול שהעם חזק מהקדוש ברוך הוא, ש'בעל הבית' לא יכול להוציא את כליו משם. ועונה **שרבה** אמר בשם **ריש לקיש** שכתוב "וַיֹּצִיאוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה", משמע שמתו על הדיבה שהוציאו.

2. אגדתות, מה היו הנסיונות של דור המדבר?

עשרת הנסיונות

אגב האזכור של הנסיונות במדבר, הגמרא מביאה ברייתא שבה **רבי יהודה** אמר שעשר פעמים ניסו אבותינו את הקדוש ברוך הוא: שניים בים, שניים במים, שניים במן, שניים בשליו, אחת בעגל ואחת בחטא המרגלים במדבר פארן.

- שניים בים: אחת בירידה ("הַמִּבְּלִי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם") ואחת בעלייה, כמו **שרב הונא** למד מהפסוק "וַיִּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ" שהיו קטני אמנה ואמרו שכמו שהם עולים מצד אחד, כך מצרים יעלו מצד אחר. הקדוש ברוך הוא אמר לשר של ים שיפלוט אותם ליבשה, והוא שאל אם יש עבד שנותן לו רבו מתנה וחוזר ונוטלה. הקדוש ברוך הוא הציע לו מתנה אחד ומחצה (שש מאות רכב של מצרים כנגד תשע מאות רכב של סיסרא), והוא שאל מי יהיה ערב, ונחל קישון נעשה ערב. מיד פלטן ליבשה (רש"י).
- שניים במים: במרה התלוננו על המים "וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת", וגם ברפידים ("וַיָּרָב הָעָם עִם מֹשֶׁה").

להארות: dafspoiler@gmail.com

- שניים במן: יצאו ללקט בשבת והותירו מן עד הבוקר, בניגוד לציווי.
- שניים בשליו: "מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ בְיַד ד' בְּשִׂבְתֵּנוּ עַל סִיר הַבָּשָׂר", ו"וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה".

3. יוסי סיפר לשון הרע. מה עונשו ומה תקנתו?

<u>אגדתות על חומרת לשון הרע ותקנתה</u>

הגמרא מביאה מספר מאמרים של תנאים ואמוראים בעניין לשון הרע,

- **רבי יוחנן** אמר בשמו על הפסוק "מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יֹּסִיף לְךָ לָשׁוֹן רְמִיָּה" שהקדוש ברוך הוא אמר ללשון: איזו תוספת את צריכה בשביל לא לדבר להר"ע, הרי כל אברי האדם זקופים ואת מוטלת, כולם מבחוץ ואת מבפנים, ולא עוד אלא שהקפתי אותך שתי חומות, אחת של עצם (שיניים) ואחת של בשר (שפתיים).
- עוד הוא אמר שכל המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר, שנאמר "אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר... מִי אָדוֹן לָנוּ".
- **רבי יוסי בן זימרא** אמר שנגעים באים על המספר לשון הרע, שנאמר "מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית", ו"לצמיתות" מתורגם "לחלוטין", והביטוי מצורע מוחלט מופיע במשנה.

ריש לקיש אמר

- ש"זֹאת תּוֹרַת הַמְּצֹרָע" היא תורתו של מוציא שם רע.
- ושלעתיד לבוא החיות אומרות לנחש שאריה דורס ואוכל וזאב טורף ואוכל, ומה היתרון לו, והוא משיב שגם למספר לשון הרע אין רווח מדיבורו.
- ועוד למד **ריש לקיש** מהפסוק "שָׁתוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ" שהמספר לשון הרע מגדיל עוונות עד לשמים.

רב חסדא אמר בשם **מר עוקבא**

- שהמספר לשון הרע ראוי לסוקלו באבן ("אוֹתוֹ אַצְמִית" ו"צָמְתוּ בַבּוֹר חַיָּיו וַיַּדּוּ אֶבֶן בִּי").
- עוד הוא אמר שהקדוש ברוך הוא לא יכול לדור בעולם עם המספר לשון הרע ("אֹתוֹ לֹא אוּכָל", דורשים "אִתּוֹ").
- ויש ששנו זאת על גסי הרוח.
- והקב"ה אומר לגיהנם: אני עליו מלמעלה ואת מלמטה נדונו, שנאמר "חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים".

רבי חמא בר רבי חנינא אמר שתקנתו של המספר, אם הוא תלמיד חכם, שיעסוק בתורה ("מַרְפֵּא לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים"), ואם הוא עם הארץ, שישפיל דעתו ("וְסֶלָף בָּהּ שֶׁבֶר בְּרוּחַ").

רבי אחא בר רבי חנינא אמר שאחרי שסיפר אין לו תקנה, כי דוד גזר עליו כרת ברוח הקודש ("יַכְרֵת ד'"), ולימוד התורה והשפלת הדעת מועילים רק למנוע את החטא.

תנא דבי רבי ישמעאל שנה שהמספר לשון הרע מגדיל עוונות כנגד עבודה זרה, גילוי עריות

ושפיכות דמים, כי כתוב "לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת", וגם בשלושת העבירות כתוב 'גדול': "חֲטָאָה גְּדֹלָה", "הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת" ו"גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא".
הגמרא שואלת אולי רק שתיים, ועונה שאין עדיפות לאחת.
במערבא אמרו שלשון תליתאי (שמוסיף אדם שלישי לרכילות לגלות לו את הסוד) הורג שלושה: את המספר, את המקבל ואת מי שאומרים עליו, כי המריבה גוררת את כולם לתוכה.
רבי חמא בר רבי חנינא לומד מ"מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן" שהלשון ממיתה כמו יד, מ"חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם" שהיא פוגעת גם מרחוק, להבדיל מ'יד', ומ"שָׁתוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם" שפגיעתה מגיעה אף מעבר לטווח החץ. הגמרא שואלת למה נצרך דימוי החץ, ועונה שהוא מלמד שהלשון הורגת. היא שואלת אם ככה למה נצרך גם "מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן", ועונה כדברי **רבא**: שהאדם מביא על עצמו חיים או מיתה באמצעות לשונו.

4. דוד אמר שאצל משפחת לוי תמיד יש אוכל. זה לשון הרע?

הגדרת לשון הרע

רבא אמר שלשון הרע היא כגון שאמר "יש אש בבית פלוני" (רמז שתמיד מבשלים ואוכלים שם). **אביי** הקשה שזה רק גילוי דברים בעלמא (עוזר לאנשים שצריכים את המידע, זה לא בלשון הרע)! ואמר שהאיסור הוא כשמוציא בלשון רעה, שאומר "איפה מצויה אש אם לא בבית פלוני?".
רבה אמר שכל דבר שנאמר בפני בעליו אין בו משום לשון הרע. **אביי** אמר לו שזה כל שכן חוצפה ולשון הרע, ו**רבה** ענה שהוא סובר כדעת **רבי יוסי**, שאמר שמימיו לא אמר דבר וחזר לאחוריו לראות מי שומע, כי הוא מוכן לומר אותו גם בפניו.

והגמרא ממשיכה בדף הבא, ו**רבה בר רב הונא** אומר שכל דבר שנאמר בפני שלושה אין בו משום לשון הרע.